

ורבך תאמינים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

פניני אמונים

פניני אמן ותפלה על הפרשה

ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולא הבה אתו... לשמור את מצות ה' ואת חקתיו אשר אנכי מצוך... היום לטוב לך" (י"ב - יא)

מלשון הכתוב "כי אם" משמע שהקדוש ברוך הוא שואל מן האדם מצוה שלילית? למימה ואינה דורשת כל מאמץ, אולם מיד לאחר מכן מפרטת התורה ציוויים הכוללים את קיום כל התורה כלה, והדברים טעונים באור.

פרש רבי אברהם סבע בעל 'צרוך המור':

הכמים (מנחות מג ב; זוה"ק רע"א מהימנא קרח קעט א) דרשו מהפסוק שלפנינו סמך לחובת האדם לברך מאה ברכות מדי יום, בדורשם: "אל תקרי מה' - אלא מאה". מצות מאה ברכות היא מצוה שקל לקיימה בדרך כלל, לפי שהמתפלל שלוש תפילות ביום ומברך ברכות הגהנין כהלכה, גיעי ללא קשי למנון זה. המצוות הפנויות בהמשך לא נכתבו באופן של צווי, אלא כתבתן התורה כדי ללמדנו שכה גדולה מעלתה של מצות מאה ברכות, שכל המקפיד לברכה מדי יום מעלה עליו הכתוב כאלו עובד את בוראו מיראה ומאהבה ומקיים את כל מצוות התורה וחקיה.

'צרוך המור'

'ותינוק ללמדו ספר' - רק אם למנצח בנגינות'

"ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" (יא ט)

בזמר 'מה ידיות' המושר כליל שבת, אנו אומרים: "חפצך אסורים, וגם לחשוב חשבונות. הרהורים מתירים, ולשדך הבנות. ותינוק ללמדו ספר, למנצח בנגינות". ויש להבין מהו פשר שיכות המלים 'למנצח בנגינות' לכאן?

רבי איסר זלמן מלצר באר את פונת המשורר באופן נפלא:

תחלה הזכיר המשורר את ההלכה (ראה שו"ע או"ח שו"י) כי בשבת אסור לאדם לחשב חשבונות ולדבר בעניני ממון, מלבד בדברים הנוגעים לקיום מצוה כעניני שדוכין לבנותיו ושכירת מלמד שילמד תורה לבניו הקטנים. אולם אמרו חכמים (בד"ם לו א) שאסור למלמד לטל שכר על למוד התורה אלא אם התשלום נתן על למוד נגינת טעמי המקרא, ועל כן הדגיש הפיוט: "ותינוק ללמדו ספר - למנצח בנגינות".

ספר הזקרון 'חיים של תורה' עמ' רמה

אוצר של ברכות

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך" (י"ב)

חכמים (מנחות מג ב; זוה"ק רע"א מהימנא קרח קעט א) למדו מהפסוק שלפנינו סמך לחובת האדם לברך מאה ברכות מדי יום בדורשם: "אל תקרי מה' - אלא מאה".

לפי דברי חכמים (חלוץ פז א) שטויה של כל ברכה הוא עשרה זהובים חשב 'היתם סופר' כי מי שמקפיד במשך חמשים ושבע שנים - מיום הכנסו למצוות ועד הגיעו לגיל שבעים - לברך מדי יום מאה ברכות, יצבר לזכותו סך של שמונה עשר מיליון, מאה וחמשת אלפי זהובים [18,105,000].

ואולם יש שהעירו כי כנראה נפלה טעות סופר בדברי 'היתם סופר', שכן מחשוב מדקדק עולה כי המברך מאה ברכות מדי יום במשך חמשים ושבע שנים יצברו לזכותו שני מיליון זהובים יותר מהסכום שנקב 'היתם סופר', ונסף הכל עשרים מיליון, מאה וחמשת אלפי זהובים [20,105,000].

'תורת משה השלם': הגרה כו שם

יש בחסרון טובה לאדם, שמתוך החסרון הוא מכיר בטובות שנתנו לו עד כה ומודה עליהן.

'דברי שאול' מהדוקא תליתאה

הקדמת 'אין פאלקנינו' למעשה הקטרת

"ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה; וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" (ח יז-יח)

ה'נודע ביהודה' באר שמחמת החשש ממחשבת 'כחי ועצם ידי' אנו אומרים מדי בקור את הפיוט 'אין פאלקנינו' לפני אמירת מעשה הקטרת. שהלא אמרו חכמים (יומא כו א) שהקטרת מעשרת את העוסקים בה. לפיכך לפני אמירת פרשת הקטרת ראוי שיצהיר האדם: "אין פאלקנינו", למען יזכר גם בעת עשרו "כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל".

שו"ת 'נודע ביהודה' מהדוקא או"ח י

מאה ברכות כנגד כל המצוות

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם

מצוות שאדם מקיים בעקביו

"והיה עקב תשמעו את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך" (י"ב)

רבנו בחיי דרש פסוק זה על מצוות שמקיים האדם באמצעות עקביו כהליכה לבית הכנסת. שאם מקימו האדם כראוי יזכה לכל ההבטחות שנאמרו בפסוקים שלפנינו, ואם לאו יסובבנו עווננו ליום הדין, ככתוב (תהלים מט ו): "למה אירא בימי רע עון עקבי יסובבני" (ראה ע"ז יח א).

רבנו בחיי

נוטל שכר כנגד כלם

"והיה עקב תשמעו את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך" (י"ב)

פתח הכתוב בלשון רבים: "תשמעו... ושמרתם ועשיתם", וסיים בלשון יחיד: "ושמר ה' אלקיך לך... מדוע?".

פרש רבי ישעיהו שמשון ש"ס ממגידי וילנא:

"והיה עקב תשמעו" - כאשר הצבור כלו מתאחד לעבד את ה', כי אז: "ושמר ה' אלקיך לך...". כל אחד מהם יקבל שכר כנגד כלם, כפי שאמרו חכמים (ברכות מ ב) שהמשכים להיות מעשרה ראשונים "נותנין לו שכר כנגד כלם".

ישועות שמשון ח"א עמ' ב

הודאה היוצאת מתוך החסרון

"ויענה וירעך ויאכלך את הפון... למען הודיעך פי לא על הלחם לבדו ויהיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יהיה האדם" (ח נ)

פרש רבי יוסף שאול נתנזון:

טבע האדם גורם לו לבל ישים לבו לטובות הרבות שמרעיף עליו בוראו, ונחשוס כף הוא אינו מודה עליהן; עד שהחילה נחסרת ממנו אחת מאותן טובות; אזי לומד הוא להעריך טובה זו ואף להודות כאשר היא נתנת לו בחזרה. לכן רמז הכתוב שלפנינו: "ויענה וירעך ויאכלך את הפון"; לא הוריד הקדוש ברוך הוא את הפון לישראל מיד בצאתם ממצרים (ראה שמות פרק יד) אלא לאחר שהתענו והרגישו בחסרון מזונותיהם, "למען הודיעך... כי על כל מוצא פי ה' יהיה האדם".

בכה תסבר הסבה שתקנו חכמים להודות על עצם החסרון בברכת 'בורא נפשות... וחסרונו', שכן

ביום שני הבעל"ט, כ"ד במנחם אב, יחול יומא דהלולא של רבי אפרים זלמן מרגליות בעל המטה אפרים. בספרו 'בית תפלה' יחד פרק שלם (פרק טז) על מעלת עניית אמן, ובין הדברים כתב:

"במלה 'אמן' יש סודות עמקים, ובעת שאדם מכוון לבו לענות אמן כהלכה מצהיר הוא בכך על שלמות ממשלת ה' בעולמו".

המלזכה והממשלה להי העולמים

עניית אמן: ט בקול ט בכונה, ט כהלכה.

גדול העונה אמן יותר מן המברך' מהרות באורים (ב)

ידוע הוא מאמר חז"ל (ברכות נג ב, נזיר טו א): "רבי יוסי אומר: גדול העונה אמן יותר מן המברך". ותמהו רבים: הלא לכאורה המברך הוא היזום והוא המתחיל במצוה, ובלעדי אינו ברכה ואין אמן. מדוע אם כן אומר רבי יוסי שגדולה מעלת העונה אמן על המברך?

במאמר הקודם הבאנו לכך ארבעה באורים מרבותינו הראשונים, להלן נוסף ונביא הסברים מגדולי הדורות המבארים כל אחד לפי דרכו איזו מעלה יש באמן שגבולה היא חשיבה יותר מהברכה.

ה. אמן - שלמות ממשלת ה'

רבי מנחם רקאנטי כותב כי הגימטריה של 'אמן' היא כגימטריה של המלים: 'היה והיה והיה - אחד'. הרי שהעונה אמן מיחד את הקדוש ברוך הוא ומכריז על אמונתו כי הוא יתברך 'היה' לפני בריאת העולם, הוא בורא ומקימו ב'היה' והוא אף 'היה' לאחר שישבי את העולם לתהו ובהו. ומצא שבעניית אמן טמונה הכרזה על שלמות ממשלת ה' בעולמו, ובשל כך מעלתה גדולה מהברכה (פרוש הרקאנטי בשלח וראה בית תפלה ובעל משה אפרים) פרק טו שכתב כי פרוש זה הוא הפרוש הנכון.

ו. אמן - מעוררת רחמי שמים

הקדוש רבי שלמה מזלכו פרש: בשעה שמדת הדין שורה על ישראל ורחמיה אין הם ראויים לרחמים וברכה, גדול כחה של עניית אמן לעורר עליהם רחמים, ובזכותה נוהג עמם הקדוש ברוך הוא לפנים משורת הדין. הוסיף וכתב רבי שלמה על כחה של עניית אמן לעורר רחמים על ישראל עולה אף מתוך פרוש רש"י במסכת ברכות (א ב) על תארו המרטיט של הכהן הגדול רבי ישמעאל בן אלישע: "פעם אחת נכנסתי [ביום הכפורים] להקטיר קטורת לפני וּלְפָנַי... ואמר לי [הקדוש ברוך הוא]: 'ישמעאל בן אלישע ברכני'. אמרתי לו: 'הי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את פעסך ויגלו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בני מדת הרחמים ותכנס להם לפני משורת הדין, ויגעו לי בראש'. ופרש רש"י: 'כמוהו בברכתו ועונה אמן'.

מקף שהזכיר רש"י עניית אמן לגבי הסקמת הקדוש ברוך הוא לבקשת רבי ישמעאל שינהג עם ישראל במדת הרחמים, נתן ללמד שעניית אמן מעוררת רחמים על ישראל. ואכן, ענין זה נרמז אף במלה 'אמן' גופה, שכן 'אמן' במלואה [אָלֶ"ף מ"ם נו"ן] היא כגימטריה מאתיים תשעים ושבע, וכאשר נוסף לכך את שלוש אותיות 'אמן', יעלה החשבון לשלוש מאות - כגימטריה של המלה 'ברחמים' (ספר המפא"ר דף יב ע"ב).

ז. 'אמן' - ברכה כפולה

גדולי הפוסקים בארו: השומע ברכה מאזנתו ועונה אחריה אמן, יש בידו את מעלת הברכה והן את מעלת האמן. שכן עצם שמיעת הברכה כבר נחשבת לו כאלו בראש בעצמו, שהרי אמרו חכמים (ספח לה ב): "שומע בעונה", וכאשר הוא עונה אמן נמצאו

עוד באר הפר"שה: אמרו חכמים (שבועות לו א) שלמלה 'אמן' יחידות שלוש משמעותות, והדבר נעניתי: א. 'שבועה' - העונה אמן על הא פמוציא שבועה מפיו. ב. 'קבלה' - הפתנה עם חברו תנאי כל שהו, וענה החבר אמן על דבריו, קבל על עצמו בכך את התנאי וחיב לקיימו. ג. 'האמנה' - עניית אמן אחר דבר תפלה ותחנה שמשמיע האזלת, משמעותה האמנה והשבעת תקנה שיתקיימו הדברים.

לאור זאת נמצא שלעניית אמן על ברכה, יש תקף של שבועה המאשרת את דברי המברך, לעמת ברכה שאין בה כי אם אמירה, ולפיכך גדול העונה אמן (פר"שה" א"ח סכד ז).

ט. אמן - ללא גבול

רבי אברהם הכהן, נכדו של בעל מתנות כהנא, מבאר כי מעלתו של העונה אמן מבארת בגוף המאמר: "גדול העונה יותר מן המברך". שהנה לכאורה תפלה יותר מיתרת, שכן די היה לומר: "גדול העונה מן המברך"? אלא שדבר מתפרש מאמר זה: "גדול העונה אמן", מדוע? משום שהוא יכול לענות "יותר מן המברך". זאת מפני שבגודל למברך שאינו יכול לברך כמות נפשו אלא את הברכות לו שהוא מחיב בהן, משום שאסור לו לברך ב'ברכה שאינה צריכה', העונה אמן יכול לקיים את מצות עניית אמן בכל שחפץ. שהרי ביכולתו של שומע ברכות מאנשים רבים ולענות אחריהם אמן (אור"י וישעי ברלזר תע"ד) שער הגדולה פרק שמיני).

תפלה שנסעה תוצאות...

הספור הנפלא שלפנינו נשמע מפי הגה"צ רבי אהרן טויסיג שליט"א, מגדולי המשפיעים בדורנו, שהעיד את שהתרחש עמו. וכה ספר: היה זה לפני שנים רבות. בשעת לילה מאחרת מצאתי את עצמי עומד לבדי במקום מבודד ובלתי מיטב בצפון העיר תל אביב, לשם נקלעתי לאחר שהימנתי לשאת דברים בסעדת מצוה שהתקיימה באולם ששכן באותו מקום נדח.

בטרם הבעתי את הספקתי להגיע למקום התניתי את בואי בכך שהמארגנים ידאגו לי למוניית שתוביל אותי למקום ותחזירני לאחר מכן לביתי. הנהג שהביא אותי למקום היה אדיב והבטיח לשוב לאחר שעה לקחתי, וסמכתי על הבטחתו. הדרשה הסתיימה, ודקות לאחר מכן הסתיימה אף הפעדה. הנוכחים סימו לברך ברכת המזון וברכו בשלום איש את רעהו. האורות באולם כבו והדלתות ננעלו. הכל מהרו להתפאר לבתייהם, איש איש ברכו, ואלו אני נותרתי לבדי להתמין לנהג המוניית שמשום מה בוטש מלהגיע. יתכן ששכח בעקבה שיעליו להסיעני או שמא סבר שאחד המשתתפים יקחני לביתי. מכל מקום נותרתי לבדי.

לאחר שנקפו הדקות והמוניית לא נראתה באפק, הבנתי כי יהיה עלי לנסות ולמצא דרך אחרת לשוב לביתי. היה זה טרום עדן הסלפונים הסלולריים. שעת הלילה המאחרת בשלוב המקום המרוחק והמבודד, נרמז לכך ששום נהג מוניית לא חשב לעברו במקום כד להפסד נוסעים. העלטה היתה סמיכה, ומתוך שלא הפרתי את האזור כלל אף לא ידעתי לאיזה כוון עלי לצעד כדי למצא את הכביש הראשי הקרוב ביותר. מסתבר שאף אם הייתי יודע, הייתי חושש לעשות זאת...

לא נותר לי אלא לשאת תפלה תמה לפני ה' כי יחלצני ממצר. בתפילתי בקשתי במלים פשוטות: "אבונו של עולם, אנה הנמן לי מוניית שבאמצעותה אוכל לשוב לביתי".

חזקה על תפלה שאינה חוזרת ריקם; כמה דקות לאחר מכן נעצרה לידי מוניית, ונהגה, טפס שחוזרו החיצוניות וצקה כאף עדים על היותו נמנה על אחינו הטועים שלא זכו לשמור תורה ומצוות. קרא לעברי: "רבי, אמה צריך לבני ברק?" הוא לא היה צריך להיות חכם גדול כדי לנחש זאת...

"כן" השבתי בפניי ונכנסתי למוניית כשאנחת רוחה נפלטת מפיו. מיד שהתחשבת ברכתך את הנהג בהם כמנהגי: "נרוב טוב לך אדוני הנהג!" הפתעתי כאשר בטרם השיב לברכתי, ונשא הנהג את עיניו לשמים וקרא: "ברוך שומע תפלה!"

לכשעצמי סברתי כי פנאיה, בעוד שאני התפללתי למצא מוניית, התפלל הנהג להשיג נוסע שיטלים לו את הכנסה היומית, אלא שעד מהרה הבנתי שטעיתי.

הנהג פתח בנסיעה. עיניו הטרוטות העידו על ציפותו הרבה, והוא קרא שוב ושוב: "תודה לך ה'..."

בפעם השלישית ששמעתי את הקריאה הזו יוצאת פמיו הבנתי שדבר מה מסעיר אותו והתענינתי על כך בעדינות.

"כבוד הרב, התסכל בשעונו", הוא אמר לי במקום התשובה. השעה היתה קרוב לשתיים לפנות בקר. לא הבנתי את פשר הענין, והנהג המשיח: "אני עובד היום ברצף מהשעה שמונה בבקר ועד עתה."

"אז למה אתה עדין נוהג?" התענינתי בברהלה, והוא השיב: "מהשעה שמונה בבקר ועד שעלית אתה למוניית, איש לא ברך אותי לשלום". הנהג הביט בי והסתייב בקול סדוק: "משמונה בבקר ועד עתה נסעתי עשרות נסיעות. אנשים עלו וירדו, וקרא אחד מהם לא התענין בי. שמעתי באזני רם משפטים כמו: 'כמה זה עולה?', 'למה זה כל כך יקר?', 'סע יותר מהר!' וכדומה."

הנהג של פסח מקרן לתורה עמי מוזי

עיצובי שיי